

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:47
sssjournal.com

pp.5908-5917
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 09/09/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 23/10/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 23.10.2019

İRAN'IN BELUÇ SORUNU

İRAN'S BALOCH PROBLEM

Arş. Gör. Aybala LALE

Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa/TÜRKİYE
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3289-5403>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sssj.1834>

Reference : Lale, A. (2019). "İran'ın Beluç Sorunu", International Social Sciences Studies Journal, 5(47): 5908-5917.

ÖZ

Beluçlar İran, Pakistan ve Afganistan sınırları içerisinde yaşayan ve bağımsızlık için mücadele eden bir etnik gruptur. Beluç milliyetçiliği ve Beluç devleti kurma çabaları bugün, bu devletlerin güvenliğini tehdit eden unsurlardan biridir. İran'da 'Sistan-Belucistan' eyaletinde yaşayan Beluçlar, İran için ciddi anlamda problem teşkil etmektedir. Farklı topraklar arasında bölünen bu bölge, İran'ın toprak bütünlüğünü etkileyebilecek kapasiteye haizdir. Bugün 2.5 milyonun üzerinde nüfusa sahip olan İran Beluçları yeni kentsel bölgelerin ortaya çıkması ve onlarla ilişkili demografik, sosyal ve dilsel dönüşümlerin yaşanması gibi sosyo-ekonomik değişimlerle yüzleşmektedir. Beluç kimliğinin yansımaları olan yoğun gurur duygusu, Beluçların kendilerini bir 'etnik grup' olarak nitelendirmesinin önüne geçmiş ve kendilerini toprak parçasına, kültüre, dile ve medeniyete sahip bir millet olarak nitelendirmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla sorunu İran özelinde ekonomik, sosyolojik, kültürel yönleriyle derinlemesine incelemek gerekmektedir. Nitekim çok etnik kökenli bir yapıya sahip olan İran'da azınlıkların meşru hakları büyük ölçüde görmezden gelinmiş ve problem teşkil etmiştir. Çalışmanın nihai amacı Beluç karakteristiği özelinde İran'ın Beluç sorununu değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Beluçlar, Belucistan, İran Belucistanı, Özgür Belucistan, Büyük Ortadoğu Projesi

ABSTRACT

Baloch is an ethnic group that lives within the borders of Iran, Pakistan and Afghanistan and struggles for independence. Baloch nationalism and the efforts to establish the Baloch state today are one of the factors that threaten the security of these states. The Balochs living in the 'Sistan-Belucistan' state in Iran are a serious problem for Iran. Therefore, it is necessary to examine the issue in depth in terms of economic, sociological and cultural aspects of Iran. Divided between different territories, this region has the capacity to affect Iran's territorial integrity. As a matter of fact, the legitimate rights of minorities in Iran, which has a multi-ethnic structure, have been largely ignored and posed a problem. Today, with a population of over 2.5 million, the Iranian Baloches face socio-economic changes such as the emergence of new urban areas and the demographics, social and linguistic transformations associated with them. An intense sense of pride, which is a reflection of the identity of Baloch, prevented the Balochians from describing themselves as an 'ethnic group' and led them to describe themselves as a nation with a piece of land, culture, language and civilization. The final objective of the study is to evaluate Iran's Baloch problem in the characteristic of Baloch.

Key Words: Balochs, Balochistan, Iranian Balochistan, Free Balochistan, Great Middle East Project

1. GİRİŞ

Etnik çatışmalar, dünyadaki şiddet eğilimli sorunların temel kaynaklarından biridir. Bu çatışmalar, bilhassa her iki tarafa da mensup olmayan kişiler için karmaşık ve anlaşılması güçtür. İran'da İslam Cumhuriyeti kurulduğundan beri Şii değerleri ve Fars kimliği tüm İranlılar üzerinde agresif bir şekilde uygulanmaktadır. Bu politika, anayasada güvence altına alınan din ve etnik özgürlükleri ihlal etmektedir, ancak hükümetin etnik köken karşıtı politikaları, anadilde eğitim alma hakkının reddedilmesi, diğer inançların dini ayinlerinin yasaklanması (Sünni Müslümanlar dahil) ve azınlıkların hükümet ve kamu sektöründeki önemli iş ve konumlardan dışlanması ülkenin imajını olumsuz etkilemektedir.

Varlığı üç ülke arasında bölünmüş, siyasi ve sosyal problemlerle yüzleşen ve bünyesinde bulunduğu devletlere de sorunlar yaşatan Belucistan önemli bir coğrafyada konumlanmıştır. Öyle ki Belucistanı çevreleyen İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan gibi devletler Asya'da konjonktürü şekillendirebilecek bir kapasiteye sahiptirler. Beluçların yoğun olarak yaşadığı ülkelerden biri olan İran, 80 milyonun üzerinde nüfusa ve çok mozaikli bir yapıya sahiptir. Türki, İrani, Sami ırkların bir arada yaşadığı İran topraklarında kültür ve medeniyet unsurları oldukça gelişmiştir. Çok sayıda azınlığa ev sahipliği yapan ülkenin, stratejik önemi hasebiyle de İran nezdinde azınlıklar problem teşkil edebilmektedir. Etnik köken itibarıyla ihtilafli tartışmaların sürdüğü Beluçlar, yaşadıkları coğrafyalarda olduğu gibi İran'da da bağımsızlık talep etmektedirler.

İran Belucistanı resmi olarak Sistan-Belucistan eyaleti olarak adlandırılmaktadır ve Belucistan topraklarının Batısını kontrol altında tutmaktadır. İran'ın en büyük ve stratejik öneme sahip bölgesi olmasına rağmen en az gelişmiş eyaletidir. Şii ve Molla egemenliğindeki bir toplumda Sünni Müslümanlara ev sahipliği yapan eyalet birçok sosyal ve ekonomik soruna sahiptir. Uyuşturucu, kaçakçılık, işsizlik gibi sorunların yanı sıra etnik köken ve inanç farklılıkları bölgede güvenlik meseleleri doğurmaktadır. 1970'lerde İran hükümeti barajlar ve enerji santralleri inşa ederek yerleşim ve ekonomik kalkınmaya yardımcı olmaya başlamış, ancak İran devrimini takiben yeni İran hükümeti bölgedeki gelişmeleri azaltmış, Beluç sorunu toprak bütünlüğüne ve ülke güvenliğine karşı bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Şah döneminden itibaren artarak süren Beluçlara karşı sert tutum ve bölgeye nüfuz etme arzusu, Beluçları özgürlük mücadelesi vermeye ve bu bağlamda hukuki olmayan yöntemlere başvurmaya teşvik etmiştir.

Bu çalışmada, ilk olarak Belucistan coğrafyası ve Beluçlar tanıtılacaktır. Ardından İran Belucistanından bahsedilerek İran Beluçlarının karakteristik özelliklerine değinilecektir. İkinci bölümde, özgür Belucistan arayışları, Büyük Ortadoğu Projesi bağlamında değerlendirilecek ve Beluç hareketine destek veren dinamikler tartışılacaktır. Üçüncü bölümde ise İran'da Beluç hareketinin geleceği değerlendirilecektir.

2. BELUÇLAR, BELUCİSTAN VE İRAN BELUCİSTANI

Şekil 1: Belucistan haritası (Revolv, 2019).

Beluçlar, İnan'ın Sistan ve Belucistan Eyaleti, Pakistan'ın Belucistan Eyaleti ve Afganistan'ın kk bir bölgesi arasında bölünmüş olan Belucistan bölgesinin yerli halklarıdır (Rehman,2014: 1). Ekseriyetle Pakistan'da yaşıyan Beluçlar genellikle gbe hayatı sürmektedirler (Yeğin, 2013: 73). Beluç halkı Peştunlularla birlikte l ve dağlık bölgelerde yaşıar. Ekonomik şartların ve gelir seviyesinin düşük olması hasebiyle halkın yalnızca %25'i Őehirde yaşıamaktadır. Belucistan, yüksek dağlarla vrevili olup yer yer bereketli topraklara da sahiptir. Maden bakımından zengin olan bölgede doğalgaz, demir, bakır ve kömür başıta gelmektedir (Qureshi, 2019). Doğal kaynakların çıkarılmasının oldukça maliyetli olması ve enerji kaynaklarından yeterince pay alınamaması gerekçesiyle Beluçlar bu rezervlerin kullanımına karşı çıkmaktadır. Bu bölge dünyanın keşfedilmiş en önemli bakır ve altın rezervleri olarak nitelendirilmektedir (Tüysüzoğlu, 2011: 43). Pakistan, İnan ve Afganistan'ın buluğuğu noktada bulunan petrol yatakları bölgenin stratejik önemini bilhassa artırmaktadır. Beluç halkı İslam dinine mensup olup ağırlıklı olarak Snnidir. Genel olarak Kuzeybatı İnan dillerinin bir dalı olan ve Kürtçeye benzeyen Beluci dilini konuşırlar (Revolv, 2019). Beluci dili  lehçeye ayrılmışıtır ve farklı lehçelerle bir ortak dil oluşıturulmuşıtır (Britannica, 2019).

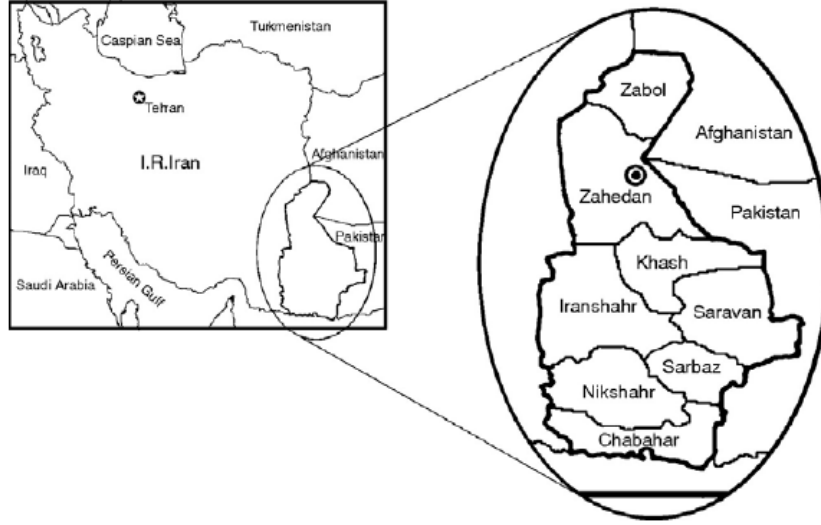
“Beluç” kelimesi yaklaşık beş yüz kabile ve klan konfederasyonunu içermektedir. Bu kabileler, ortak öznel ve nesnel kimlikleri olduğunu iddia ederler. Bu kimlik ortak kültür, din, atalar, gelenekler ve dildir (Hashmi, 2015: 57). Beluçların ulus olarak kökeni anlaşılmaz ve muğlaktır. Belucistan'ın resmi bir ulus-devlet olarak oluşımunun tam zamanı tartışmalıdır, nk ne eski ne de modern olarak, muhtemelen Aydınlanma ve Fransız Devrimi döneminden önce bir ulus olarak ortaya ıkmışıtır. Dames ve Pottinger gibi yazarlar, Beluç birliğinin M.Ö. 11. yüzyılda, 44 Beluç kabilesinin Mir Celal Khan'ın reisliği altında toplandığı ve beş büyük kabile ile daha birleğtiğini iddia etmektedir: Rind, Lashari, Korai, Houth ve Jato. Ancak henüz hiçbir belgesel kanıt, Celal Khan'ın yönetimini ve bir konfederasyon oluşımunu kanıtlamamışıtır. Aksine, onu Beluç ulusunun kurucu babası olarak gören geleneksel Beluç folklorudur ve Beluç mitolojisinde Celal Khan'ın yönetimi ve Beluç tarihindeki stratejik rolünden söz edilmemektedir (Ahmed, Khan, 2017: 45).

Beluç ulusunun kökenine dair farklı görüşler mevcuttur. nemli tarihçiler Beluçları bölgenin farklı etnisiteleriyle ilişkilendirirler. Rawlinson, Beluçların Arap-Semitik kökenli olduğunu düşünürken; Harrison, yaptığı çalışmalar neticesinde Beluçların Hint-Aryan kökenli olduğu tezini savunmaktadır. Pottenger ise Beluçları Türkmen olarak değerlendirmektedir. Diğer yandan bazı Beluç araştırmacıları da bu tür ırk teorilerini reddederek İngiliz halkının sömürgeleri üzerindeki çıkarlarını ilerletmek ve onları yönetmek maksadıyla dil temelinde kasıtlı olarak böldüğünü iddia ederler (Ahmed, Khan, 2017: 41). Bir efsaneye göre, Beluçların kökleri Halep'te aranmakta ve Hz. Ali zamanına kadar dayandırılmaktadır. Bu rivayette Hz. Ali'nin amcasının, kendisinden evvel var olan bir peri ile evlendiği ve bölgeye taşındığı anlatılır. Oğulları ise bütün Beluçların atalarıdır (Kokaislová , 2012: 48) Ayrıca Beluçların konuştukları dil İnan dil ailesine mensup olup Kürtçeye benzediği için Kürtlerin akrabaları olduklarına dair varsayımlar da mevcuttur (Tüysüzoğlu, 2013: 422).

Coğrafi nemi nedeniyle, Yunanlılar, Afganlar, Persler ve Sihler gibi çeşitli uluslar Belucistan topraklarını kontrol altına almak için çok sayıda girişimde bulunmuşlardır. 1506'dan 1747'ye kadar, bölge İnan veya Hindistan ile ilişkili kalmışıtır (Hashmi, 2015: 58). Belucistan coğrafyasının büyük bir kısmı Pakistan sınırları içerisinde kaldığı için Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılma sürecinde Pakistan içerisinde bir eyalet olarak düşünülmüştür. Ancak Hindistan bölünmeden ve Pakistan kurulmadan evvel Belucistan, dört ayrı devlet tarafından paylaşılmışıtır. Öyle ki bölgede yer alan ve serdar olarak adlandırılan aşiret liderleri, kendi toplumsal/siyasal egemenliklerini sürdürebilmek maksadıyla Pakistan'a bağlanmaya karşı ıkmışıtır. Belucistan'ın en önemli siyasal gücü olarak bilinen Kalat Hanlığı, bağımsızlığını ilan etmiş ve Pakistan ile özel bir siyasal statü çerçevesinde ortaklık kurabileceğini aıklamışıtır. Ancak Beluç talepleri Pakistan tarafından reddedilmiştir. Pakistan Ordusu, 1948 yılında Belucistan'ı kontrolü altına almış ve bugüne dek birçok kez bölgeye asker operasyon düzenlemiştir. Belucistan 1970'den beri Pakistan'a bağlı bir eyalet statüsündedir. Federal hükümet ve özellikle Pakistan siyasetinde özerk bir role sahip olan ordu, Belucistan'daki toplumsal/siyasal işleyişi kontrol altında tutmakta ve bölgesel hkmete hemen hemen hiçbir yetki elde etme imknı bırakmamaktadır (Tüysüzoğlu, 2011: 44-45). Bu nedenle Beluçların kendi devletlerini kurmaları mümkün olmamışıtır.

2.1. İran Belucistanı

2.1.1. İran Belucistanının Stratejik Önemi

Şekil 2: İran Belucistanı (Zainudini, Marriott, Mirjat, Chandio, 2011: 117).

Belucistan'ın İran'da kalan toprakları "Sistan ve Belucistan" adı ile bir eyalet statüsündedir ve İran'ın üçüncü büyük eyaletidir (Hessari, Kazemzadeh, 2009: 49). İran'ın güneydoğusunda bulunan bölge, Pakistan'a uzanan sıcak, kuru ve rüzgârlı bir bölgedir (Robertson, 2015: 80). Yıllık yağış miktarı yaklaşık 80 mm'dir. Bu durum sel basması, erozyon ve ağır sedimantasyon gibi istenmeyen hidrolojik etkilere neden olur (Hessari, Kazemzadeh, 2009: 49).

Sistan ve Belucistan, Pakistan ve Afganistan ile 980 km'lik sınırlara sahiptir. Eyaletin yönetim merkezi iki ayrı toplumun yaşadığı Zahedan'dır ve Sünni Müslüman Beluçlar çoğunluk; Şii Müslüman Sistaniler azınlık konumundadır (Tüysüzoğlu, 2011: 45). Toprak bakımından ülkenin en büyük bölgesi olmakla birlikte, suç oranı en yüksek (Saraçlı, 2011: 130) ve merkezi hükümet tarafından yıllarca yatırım ve ihmallere maruz kalan, İran'ın en yoksul ve az gelişmiş bölgelerinden biridir (Robertson, 2015: 80). İklimle mücadele etme hususundaki acizliği sebebiyle İran'ın diğer bölgelerine ve komşu ülkelere sürekli göç yaşanmaktadır (Saraçlı, 2011: 130).

İran'ın toprak bütünlüğü, dış politika tercihleri ve enerji stratejilerine etki edebilecek bir bölge konumunda olan Sistan-Belucistan, İran'ın Umman Denizi'ne açılan ve Hürmüz Boğazı'nı kontrol altında tutabilmesi için oldukça önemli bir role sahip olan Çabahar Limanı'nı da içerisinde barındırmaktadır (Tüysüzoğlu, 2011: 46). Bu liman Gwadar Projesi üzerinden Çin'in enerji stratejisine eklenmiş ve Pakistan-Çin bölgesel iş birliğinin merkezinde konumlanmıştır. Bu anlamda bölge İran'ı, İran-Pakistan-Hindistan ile Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan doğalgaz boru hatları üzerinden de Hindistan'ı yakından ilgilendirmektedir (Tüysüzoğlu, 2013: 432). Böylece enerji sevkiyatını kontrol altında tutmak mümkün olmaktadır. Ancak enerji yatırımlarının dışında sağlam bir sanayi altyapısı yoktur.

İran Belucistanı, Pakistan ile sınırın olduğu tek bölgedir. Bölgenin coğrafi konumu, sosyo-kültürel ve ekonomik açılardan Pakistan ve İran arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Pakistan-İran ilişkilerini hem olumsuz hem de olumlu yönde doğrudan etkileyebilecek tek faktör Belucistan'dır. Bölge İran ve Pakistan'ın ekonomik ve sosyal entegrasyonunda önemli bir rol oynar. Birçok dini ve kültürel benzerlik temelinde her iki ülkenin halkı arasındaki yakın ilişki, İran ve Pakistan halkı arasındaki ekonomik, kültürel ve sosyal iletişimi önemli ölçüde etkilemektedir (Javaid, 2015: 97).

2.1.2. İran Belucistanının Demografik Durumu

"Sistan ve Belucistan" eyaletinde yaşayan Beluçlar'ın toplam nüfusu 2016 verilerine göre iki buçuk milyonun üzerindedir (2,775,014) (City Population.de) Göç oranı köylerden ve kırsal alanlardan şehirlere yılda yaklaşık %5'tir. Sulama ve içme suyunun ana kaynağı, çoğu mevsimlik olan iki göl ve sekiz nehirden ibarettir. Sistan ve Parieyan nehirleri, içme suyu temini ve sulama için en önemli nehirlerdir. Su sıkıntısı ekosistemin işleyişini ve Sistan-Belucistan'daki yerleşik nüfusu olumsuz yönde etkilemektedir (Hessari, Kazemzadeh, 2009: 49). Ayrıca İran hükümetinin eyaletteki nüfus dağılım dengesini bozmak amacıyla diğer illerden yüz binlerce insanı bölgeye yerleştirdiği ve burada yaşayan halkı zorla tahliye ettirdiği bilinmektedir (FIDH).

2.1.3. İran Beluçlarının Sosyo-kültürel ve Ekonomik Durumu

Toplumlar ekonomik, sosyal ve politik dönüşümlerle birlikte yürüyen teknolojiler, kültürel formlar ve deneyimlerle yeniden yapılandırılmaktadır. İran Belucistanı da son yıllarda önemli sosyo-ekonomik değişimlere uğramıştır. En belirgin gelişme, yeni kentsel bölgelerin ortaya çıkması ve onlarla ilişkili demografik, sosyal ve dilsel dönüşümlerin yaşanmasıdır. Sistan-Belucistan eyaleti, uzun zamandır Sistan kültürü ve Beluç kültürü olmak üzere iki birleşik kültür alanının bir parçasıdır. Bu bölünmeler ve siyasi ayrımlar geçmişte büyük devletlerin müdahaleleriyle gerçekleşse de sınır ötesi etnik-kültürel bağlardan ve zaman zaman komşu ülkelerin istikrarsız ekonomik ve siyasi şartlarından etkilenmiştir. Yani, bugün Beluç kültürünün, İran-Afganistan sınırının iki tarafında ve İran-Pakistan sınırında genişlediği gerçeği göz ardı edilemez. Bu kültürel genişleme son yıllarda sosyoekonomik bağlar yaratmıştır ve eyaletin mevcut sosyal-kültürel statüsünü etkileyen en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir (Nematiniya, Karimzadeh, B. Karimzadeh, 2013: 2).

Beluçlar kendilerini namus, kişisel özerklik, misafirperverlik, kadının korunması gibi fikirleri içeren "Beluç adeti" ifadesi altında toplanan ve bu doğrultuda uygulamalar ve değerler üzerine kurulu bir grup olarak addederler. Beluçlar kendilerini sert, hayatta kalmayı başarabilen, sıcak veya soğuk düşünmeksizin uzun mesafeleri katedebilen, korkusuz, savaşçı; şerefleri, soy ve kabileleri, ganimetleri için kendilerini riske atabilen kimseler olarak tanımlarlar (Nematiniya, Karimzadeh, B. Karimzadeh, 2013: 3). Beluçlar kan bağı ve mesleğe dayalı olarak dört sınıfa ayrılmıştır: Hükümzat (aristokrat), Beluc (göçebe), Şehri (toprağa bağlı ve yerleşik) ve Gulam (köle). Hükümzatlar önde gelen ailelerdendir, yöneticilerle kolaylıkla irtibat kurabilirler. Beluçlar göçebe aşiretler iken; şehri sınıf yerleşikleri ifade etmektedir. Gulamlar, topluma köle olarak dahil olmuş, ancak köleliğin kaldırılmasıyla özgür bir birey olabilen kimselerdir (Atmaca, 2012: 70).

Sivil ve askeri olan etnik nüfuslu illerin üst düzey yetkilileri, genellikle yerliler ve Şii'ler arasından atanır ve bu politika, Sistan ve Belucistan'da da özenle izlenir. Şehir valisi, Beluçların atandığı en yüksek pozisyonudur ve bu mevkiye gelebilen çok az kişi olmuştur. İslam devriminden bu yana Beluç bakanları, Valiler veya Büyükelçiler olmamıştır. Silahlı kuvvetler en düşük seviyelere bile Beluç tayin etmemektedir (International Federation for Human Rights, 2010).

İran Belucistanı ülkenin en az gelişmiş ve suç oranı yüksek bölgesidir. Bölgede yatırım oranı düşüktür ve halkın en az yüzde 45'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ayrıca infazların da en yoğun olduğu bölgelerdendir (International Federation for Human Rights, 2010). Uyuşturucu bağımlılığında bölgenin ilk sırada olmasının arka planında bu hususlar bulunmaktadır. Eğitim durumuna bakıldığında Beluçların standart eğitimden yoksun kaldığını ve bilhassa orta yaş üstü vatandaşların okuma yazma bilmediği görülmektedir. Bilhassa eğitim gören kadın sayısı oldukça azdır. 1970'lerde kurulan "Zahedan Öğretmen Eğitim Koleji" ve "Belucistan Üniversitesi" (bugün resmi olarak Sistan ve Belucistan Üniversitesi olarak bilinir) ilk iki yükseköğretim kurumudur. Bu kurumların açılışıyla üniversite düzeyinde kayıtlı olan Beluç öğrencilerinin sayısında keskin bir artış gerçekleşmiştir (Shodhganga). Eğitim yalnızca Farsça yapılmaktadır. Ayrıca binaların yetersizliği de eğitim ve ulaşım masraflarıyla birlikte bir problemidir.

İran'ı kuraklaştıran su sıkıntısı ve hızla büyüyen nüfus, yaşam standartlarını iyileştirmek için daha fazla enerji ve yiyecek ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bu da tek başına çevrenin bozulmasına yol açmaktadır. Yer altı sularının kuruması ile birlikte ülkede tarım yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Açlık ve kıtlıkla mücadele için de göç tercih edilmektedir. Sistan ve Belucistan eyaleti bu mahrumiyetin had safhada olduğu bölgelerdendir. Öyle ki eyaletteki işsizlik oranının resmi olmayan rakamlara göre %30'un üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (Temizel, 2016).

İran Beluçlarının ana meşgalesi tarımdır. Toplam tarım arazisi yaklaşık 255,700 hektardır. Geleneksel tarımsal yöntemler ve güvenilir su kaynakları, tarımsal verimi yılda 3,5 ton hektara düşürür. Bölge ekonomisi temelde tarımsal üretimin meyvede öncü olduğu Sarhadd bölgesinde ve orta/güney bölgelerde de otlaticılığa ve kıyılarda tarımla birlikte avcılığa ayrılmıştır. Kuzeyde, göçebelik ekonominin geleneksel temelidir ve sosyal örgüt kabiledir (Hessari, Kazemzadeh, 2009: 49). Ayrıca tarımda modern olmayan ilkelerle sürdürülen faaliyetler yoksulluğu daha da ilerletmektedir. Bu ekonomik yoksulluk ve kültürel eksiklik bölgede uyuşturucu bağımlılığına da sebep olmaktadır.

2.1.4. İran Beluçlarının Dini Durumu

Şii İran'ın aksine Beluçlar Sünni Müslüman ve çoğunlukla Hanefi mezhebine mensupturlar. Sistan-Belucistan eyaletinde Sünni Müslüman Beluçlar çoğunluk, Şii Müslüman Sistaniler ise azınlık konumundadır. Somut bir kanıt olmamasına rağmen terör örgütü Cundallah'ın komşu Pakistan ve

Afganistan'da sınır boyunca faaliyet gösteren El Kaide ve Taliban ile ilişkili Sünni İslamcı aşırılıkçılarla bağları olabileceği söylenmektedir. Ancak Beluçlar için Cundullah "İslam'ın fedailerini" olarak nitelendirilmektedir (Zambelis, 2006). Beluçların aile soyuna dayanan kabile bağlılıkları ve otoriteleri geleneksel yarı göçebe Beluçlarda dini bağımlılığın yerini almaktadır. Beluçların en belirgin özelliği siyasi taleplerini desteklemek amacıyla Şiiilerden farklı olduklarına yani Sünniliklerine yaptıkları vurgudur.

3. ÖZGÜR BELUCİSTAN ARAYIŞLARI VE İRAN

Beluçlar, kendilerinin bir etnik grup olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Kendilerini toprak parçasına, kültüre, dile ve medeniyete sahip bir millet olarak nitelendiren Beluçlar, İslam devriminden evvel nüfus olarak azdılar ve kültürel/etnik farklılıklarını vurgulayacak bir kurumsallaşmaya sahip değillerdi. Beluç dilinde yayın yapmanın yasaklandığı, eğitimin yalnızca Farsça yapıldığı bu dönemde İran hükümeti kabile lideri olan ailelere destek verip sisteme entegre bir şekilde tutmaya çalışmışsa da Sistan-Belucistan vilayeti ekonomik ve sosyal reformlardan yeterince nasibini alamamıştır (Atmaca, 2012: 70).

İran'da Şii İslam inancına dayalı bir devlet/toplum kimliği meşrulaşmıştır. Ülkenin monolitik bir yapıya sahip olduğunu anlamak için "Belucistan ve Sistan ili" nin "Sistan ve Belucistan Bölgesi" olarak değiştirilmesi veya "Belucistan Üniversitesi"nin "Sistan ve Belucistan Üniversitesi" olarak değiştirilmesi gibi hususları incelemek gerekir. Bu değişiklikler yüzeysel değildir. İslam Cumhuriyeti bu şartları birliği yansıtmak ve etnik milliyetçiliği yönlendirmek için kullanmıştır (Shodhganga). Dolayısıyla Sünniliği içselleştirmiş Beluçların ülkedeki varlığı, dil ve kültür farklılığı ile birleştiğinde Beluçların İran toplumuna yabancılaşması kaçınılmazdır. Bu yabancılaşma Cundullah gibi terör örgütlerinin meşruiyetini ve Beluç milliyetçiliğini artırmaktadır (Tüysüzoğlu, 2011: 32). Bu bağlamda, Özgür Belucistan Hareketi 1960'lı yıllarda teşekkül etmiştir. İslam Cumhuriyeti döneminde ise Beluçlar temel haklarından daha da fazla yoksun bırakılmış ve silahlı güçlerin faaliyetlerine zemin hazırlamışlardır (Atmaca, 2012: 63-64). Beluçların en fazla problem teşkil ettiği bölgeler Pakistan sınırlarında yer almaktadır. İran, Pakistan'da Beluç milliyetçiliğine istinaden ortaya çıkan gerginliğin kendi topraklarına sirayet etmesine engel olmak için Sistan-Belucistan eyaletinde ciddi bir askeri varlık konuşlandırmıştır. Ayrıca, bölge yönetiminde de Şii asıllı Sistanilere ağırlık vermektedir ve Beluçları yakından takip etmektedir. Cundullah terör örgütünün bölgedeki varlığı ve silahlı saldırıları İran'ı tedirgin eden yegâne husustur (Tüysüzoğlu, 2013: 425). Cundullah, diğer ismiyle "İran Halkının Direniş Hareketi" olarak adlandırılmaktadır (Hoshang, 2015: 83). Cundullah'ın öldürülen lideri Abdulmalek Rigi, 2007 tarihli bir röportajında, örgütün İran'da "soykırım" ile karşı karşıya kalan Beluç halkının hakları için savaştığını belirtmiş, ancak ayrılıkçı veya radikal mezhepsel hareketleri desteklediği iddialarını reddetmiştir. Rigi, eyalette ekonomik koşullar iyileşmedikçe İran'da Şii hükümetiyle savaşmaya söz verdiğini ifade etmiştir (Al Jazeera, 2010). İran, Cundullah'ı Amerikan destekli ve Pakistan temelli bir örgüt olarak değerlendirmektedir. İran'ın eyaletteki meseleleri örtbas etmek maksatlı bu değerlendirmeyi yaptığını söylemek mümkündür. Cundullah'ın din temelinde vurguladığı milliyetçi emelleri ve Şii İran'a karşı Sünniliğin savunucusu olması da İran'ın tepkilerinin nedenlerindedir. Cundullah faaliyetlerine kurulduğu 2003 yılından beri devam etmektedir.

İslam devriminin ilk yıllarında büyük bir devlet desteği alan Beluç bölgesi yine de ülkenin en az gelişmiş eyaleti olmaktan kurtulamamış ve 1990'lı yıllar itibariyle ayaklanmalar hız kazanmıştır. 1994 yılında Zahedan'da bir Sünni camisi yıkılmış ve isyanlar patlak vermiştir. 2005'ten itibaren ise Cundullah'ın sivillere yönelik katliamları başlamıştır. Bunlara karşılık İran hükümetince de Beluçlara yönelik infazlar sürmüştür (Robertson, 2015: 83-84).

Beluçlar nezdinde ulusal kimlik vurgusu anlamında Pakistan'daki manzara ile İran'daki manzara birbirine ciddi anlamda benzemektedir. Pakistan'da ulusal kimlik vurgusu Pencaplılık üzerine kurulu iken, İran'da da Fars kimliği ve Farsça üzerinden devam etmektedir ve Beluç kimliği denklemin dışında yer almaktadır (Tüysüzoğlu, 2013: 426-427). Bu anlamda Beluç kimliğinin öncüsü olma amacı taşıyan ve İran Belucistanında federal bir yapıda Beluçların kendi kendilerini yönetmeleri gerektiğini savunan bir diğer kuruluş Belucistan Halk Partisidir (Atmaca, 2012: 66). BHP'nin internet adresinde Beluç halkına karşı İran ve Pakistan tarafından uygulanan şiddet fotoğrafları sıklıkla yayınlanmaktadır (balochpeople.org).

Beluçlar, Pakistan ve İran özelinde eyalet düzeyinde teşkilatlanmış federal bir yönetim yapısı içerisinde yaşamalarına rağmen, bu yapılar içerisinde yeterince temsil edilmedikleri, bölge yönetimlerinde görev alamadıkları ve ekonomik taleplerinin de karşılanmadığı gerekçesiyle rahatsızdırlar. Sistan-Belucistan Eyaleti'nde yaşayan Beluçlar için de bu durum geçerlidir. Bu eyaletin yönetiminde ve bürokrasisinde Beluç kökenli olmayan isimler ve ekseriyetle Fars kimliği ve İslam Devrimi ile barışık bir tutuma sahip olan Sistaniler ön plana çıkmaktadır (Tüysüzoğlu, 2013: 427). Aslında sorunun temelinde etnik ayrılıkçılıktan

ziyade mezhep farklılığı yatmaktadır. Nitekim Cundullah örgütünün kurucu lideri Abdülmelik Rigi, örgütün Belucistan'ın bağımsızlığı değil Şiilere kıyasla yeterli hakka sahip olamamaları ve baskı görmeleri gerekçesiyle var olduğunu ifade etmiştir. Beluçlar arasında kanaat önderlerinden bir diğeri isim Âlim Mollazâde El Beluci'nin röportajında ise Sünnilerin İran yönetiminde yer bulmadığını, Sünnilere ait camiilerin bulunmadığını ve Cuma namazını kılamadıklarını belirtilmiştir (Özkartal, 2016). İran ise bu örgütün El Kaide ile ilişkili bir örgüt olduğunu belirtmekte ve örgütü İran'da Şii Rejimine karşı mücadele eden bir grup olarak lanse etmektedir. Ayrıca İran, ABD'nin bu örgütü İran'a karşı kullandığını iddiasına sahiptir. Sorunun doğasıyla ilgilenmeyen İran'ın, soruna karşı aldığı önlemler ve giriştiği mücadeleler sert bir şekilde olmuştur. 2010 tarihinde yakalanan örgütün kurucu lideri Abdülmelik Rigi, yakalandıktan bir süre sonra idam edilmiştir.

3.1. BOP-Free Belucistan

ABD, Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde 'Özgür Belucistan'ı kurma arayışlarına girmiştir. Beluç sorununun bölgede dikkate değer hale gelmesinin arka planında bu niyet yatmaktadır. Son zamanlarda ABD'nin BOP kapsamında İran'a odaklandığı tespitini yapmak mümkündür. Çin ve Hindistan'ın Belucistan'a ilgisinin artmasının akabinde Amerika için oklar yönünü Belucistan'a dönmüştür. Yükselen Çin ile rekabet etmek için Gwadar limanı ve Beluç toprakları mühim olacaktır.

ABD, planını sürdürebilmek için İran coğrafyasını kuşatma ve aynı zamanda ekonomik yaptırımlarla güçsüzleştirme amacını güdüp bir yandan da etnik-mezhebi yapıyı hareketlendirmek istemektedir. Bu bağlamda öncelikli hedefi İran'ın doğusunda bulunan ve en önemli etnik unsurlardan biri olan Beluçlardır. Bölgede İran ordusuna yönelen silahlı saldırı eylemleri ve ekonomik yaptırımlar İran odaklı ABD'nin habercisi olmuştur (Atabay, 2019).

Şekil 3: BOP (Mazhar, Javaid, Goraya, 2012: 120).

3.2. Beluç Hareketine Destek Veren Dinamikler

Etnik hareketlerin güç kazanmak için dış desteğe ihtiyaçları vardır. Bu destek silah, eğitim, finans vb. olabilir. Bugün itibarıyla Beluçlar söz konusu olduğunda akla gelenler, ABD'nin Belucistan topraklarında konuşlanmış Taliban'a karşı insansız hava araçları (drone) ile düzenlediği saldırılar, İran'ın bölgesel görünümünü olumsuz yönde etkileyebilmek ve toprak bütünlüğüne yönelik endişeleri artırabilmek için Sünni Beluç kimliğini yansıtan Cundullah aracılığıyla sıklıkla düzenlenen saldırılar ve ABD'nin Asya stratejisinde öneme haiz olan Pakistan'ın toprak bütünlüğünün korunması gerektiği gibi hususlardır (Tüysüzoğlu, 2013: 433-434). ABD'nin Beluç desteğinin arka planında ise Ortadoğu'yu kontrolü altında tutma çabası yer almaktadır. İran'daki Beluçların siyasal olarak etkin olma taleplerinin artarak devam etmesiyle, etnik grupların bu taleplerini kendi jeopolitik çıkarlarına uygun bir şekilde kullanmak isteyen ABD ve İsrail militan grupları desteklemeyi sürdüreceklerdir.

2011 yılından beri aktif olarak terör saldırılarında bulunan Cundullah'a karşı Pakistan ve İran birlikte hareket etmekte ve sıklıkla askeri metotlara başvurmaktadır. Her iki ülke nezdinde de Beluç milliyetçiliği bir tehdit unsuru olsa da İran, Pakistan'ın Cundullah'a karşı yeterli mücadeleyi vermediğini düşünmektedir. Pakistan Gizli Servisi ve Suudi Arabistan'ın desteği olmadan Cundullah'ın bu denli rahat eylemlerde bulunmayacağını düşünen Analistler, örgütün temellerini Pakistan'daki medreselerden aldığını

düşünmektedirler. Ayrıca, Cundullah militanlarının eğitimde İsrail desteği, Beluç diasporasına İsveç tarafından yapılan finansal destek ve bazı örgüt üyelerinin İngiltere tarafından barındırılması gibi hususlar İran tarafından öne sürülen iddialardır (Atmaca, 2012: 67-68). Ayrıca Beluçlar; Beluç Kurtuluş Ordusu (BLA), Beluci Kurtuluş Cephesi (BLF), Beluci Cumhuriyetçi Ordusu (BRA), Cundullah (Allah'ın Askerleri), Ceyşu'l Adl (Adalet Askerleri), Ensar'ul Furkan gibi terör örgütleriyle bağımsız bir Beluç devleti kurma mücadelesindedirler. Belucistan Ulusal Hareketi, İran'daki Beluç halkının ulusal ve demokratik çıkarlarını sürdürmeyi amaçlayan bir başka siyasi organizasyondur. Bu örgüt, amacının Belucistan ulusal hareketinin siyasi faaliyetlerini ve İran'daki mevcut potansiyelini artırmaktır. İran'da federal, demokratik ve laik bir rejim kurmak isteyen Belucistan Halk Cephesi tarafından da benzer bir tutum benimsenmiştir (Shodhganga).

4. BELUÇ HAREKETİNİN GELECEĞİ VE İRAN

Ayrılcılık, İran Beluç toplumunda az ya da çok hissedilmektedir ve esas olarak merkezi hükümetin bölgedeki yetersiz politikalarından kaynaklanmaktadır. Hükümet politikalarını gözden geçirirse ve Beluçlara eşit davranırsa, ayrılcı eğilimler azalabilir. Hükümetin Belucistan'da Şiiler ve Sünniler arasındaki ayrımcılık politikası, Beluçlara kendilerini İran'a ait değilmiş gibi hissettirmektedir ve bu nedenle genellikle kendilerini İran toplumunda önemsiz ve marjinalleşmiş olarak görmektedirler. Aslında, bir ideoloji olarak Beluç milliyetçiliği İranlı Beluçların zihninde, ancak kendilerinin kültürel ve politik olarak mahrum bırakıldıklarını düşündüklerinde ortaya çıkmaktadır. Bir yandan da Belucistan'daki yoksulluk ve işsizlik sıkıntısını tetiklemektedir. İnternet ve uydunun ortaya çıkması gibi iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler de İran Belucistanı üzerinde büyük bir etki bırakmıştır. Muhafiz gruplar, radyo, televizyon ve internet gibi dünya medyasına anında erişilerek ve isyancı grupları veya toplumu İran İslam Cumhuriyeti'nin merkezi hükümetine karşı etkileyerek yönetebilmektedirler. Bu, İran hükümeti için büyük bir sorun haline gelmiştir, çünkü bu tür teknolojik araçların denetlenmesi ve kontrol altına alınması İran'da neredeyse imkânsızdır. İranlıların çoğu resmen yasak olan programlara ve haberlere erişebilmektedir. Bu haberler ve programlar muhalefet örgütleri tarafından yayımlanarak ayrılcı eylemleri etkileyebilmektedir.

İran'da Beluç hareketinin geleceği bir yandan merkezi hükümetin politikalarına diğer yandan İslam Cumhuriyeti'nin kaderine bağlıdır. Öncelikle, İran'ın nükleer silahlanma meselesi ve insan hakları ihlalleri gibi tartışmalar akabinde İran'a uygulanan ekonomik yaptırımlar, İran ve Batı bilhassa ABD arasındaki ilişkileri fazlasıyla germektedir. Böyle bir durum içerisinde ülkenin zayıf noktalarından biri Beluçlar gibi birçok azınlığın memnuniyetsizliği olmuştur. Bu nedenle, Beluçları İran hükümetine karşı kıskırtmak için ABD desteği sürmektedir (Shodhganga). İslam devriminin muhtemel bir başarısızlığı yahut yıkılması karşısında demokratik kültür eksikliğinin olduğu bağımsız bir Belucistan mümkün olursa, Beluçlar kendi içlerinde siyasal huzursuzluk yaşayabilir ve kendi aralarında güç siyaseti için mücadele edebilirler. İstikrarsız bir İran'da ABD gibi güçler Belucistan gibi Sünni ağırlıklı bölgelere daha kolay nüfuz edebilir. Nitekim, ABD son zamanlarda Özgür Belucistan için müttefikleriyle bölgede aktif olmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda Gwadar limanı gibi önemli limanların ve ulaşım yollarının kontrolünde hâkimiyet sağlamak mühim olacaktır. ABD'nin faaliyetleri bölgede ABD'ye bağlı bir nevi İsrail Devleti'nin habercisidir. Bu sayede ABD bölgede istikrarsızlığı sağlayarak İran'ı çevrelemeyi ve mezhep ayrılcıklarını tetiklemeyi mümkün kılacaktır (Erol, 2012).

5. SONUÇ

Her devlet, iç ve dünya siyasetindeki kapasitesine yetecek ölçüde küçük veya büyük bir güç tabanına sahiptir. Coğrafya ve politika unsurları veya jeopolitik, bir devletin uluslararası ilişkilerde mevcut konumunu ve koşullarını derinden etkilemektedir. Önemli bir jeopolitiğe sahip olmasıyla İran, kendi bünyesinde ve dışında bazı sorunlarla yüzleşmektedir. İran'ın geçmiş tarihine ve Sünni azınlıklarla olan ilişkilerine dayanarak söylenebilir ki ülkede yaşayan azınlık gruplar eşitlik ve kendi kaderini tayin etme özlemi içerisindedir. Sistan-Belucistan eyaletinde yaşayan Beluç azınlıkta bu fikre sahiptir.

Beluç milliyetçiliğinin ortaya çıkışı, İngilizlerin hükümler kurmaya çalıştığı bölgeyi terk ederken yeni devletler ve sorunlar oluşturarak ayrılmasıyla zirveye ulaşmıştır. İngilizlerin bu faaliyetleri neticesinde Beluç milleti de Pakistan, İran ve Afganistan toprakları arasında bölünmüştür. Bu kapsamda Beluçlar, bünyesinde yer aldıkları devletlere karşı zaman zaman ayaklanmış, terörist faaliyetlere girişmiş ve gayri meşru işlerle uğraşmışlardır. Amerika'nın BOP planı çerçevesinde de "Özgür Belucistan" kurma arayışları Beluçların çizgisini belirlemiştir. Bu kapsamda bilhassa Pakistan ve İran ile sorun yaşayan Beluçlar, ABD'nin bölgedeki çıkarlarının bir oyuncusu haline gelmiştir.

İranlı Beluçlar kendilerini Perslerden ve diğer etnik gruplardan üstün ve ayrıcalıklı görürler. Beluçların kimliğe dayalı talepleri ve gayri meşru meşgaleleri, Belucistan'ın stratejik değerinin farkında olan İran'ı askeri/siyasi tedbirler almaya sevk etmektedir. Ancak hükümet bölge güvenliğini sağlama konusunda yeterince başarılı değildir. Beluçların yaşadığı bölgeler ekonomik olarak geri kalsa da enerji rezervlerine sahip olmasıyla büyük güçlerin dikkatini çekmektedir. Gwadar limanı, Chabar limanı ve enerji boru hattı projeleri, Basra Körfezini kontrol edebilecek konumu itibarıyla Beluç coğrafyası kargaşa ve iç savaşa müsaittir. Nitekim söz konusu projeler bölgeyi Afganistan ve Pakistan dışında Türkmenistan, Hindistan, Çin gibi devletlerle de bağlamaktadır. Akabinde ABD ve İran arasındaki anlaşmazlık bölge güvenliğini tehdit etmektedir.

ABD ve Batı desteğiyle diğer coğrafyalardaki Beluç bölgesiyle birleşerek Belucistan'ı kurma hayaline sahip olan İranlı Beluçlar, Şii egemen İran içerisinde Sünni bir bölge olarak, farklı örgütler aracılığıyla iç karışıklık çıkarma amacını gütmektedirler. Sistan-Belucistan eyaleti, İran'ın toprak bütünlüğünü etkileme potansiyeline sahiptir. ABD-İran gerginliği devam ederken Sünni-Şii mücadelesi de hız kesmeyecek ve her daim sorun teşkil edecektir. Diğer coğrafyalardaki Beluçların da İran Beluçlarıyla etkileşim halinde olup birbirlerini etkilemesi muhtemeldir. Bölgede refah seviyesinin artırılması ve Sünni Beluçların yönetimde daha fazla söz sahibi olmasının sağlanması sorunu çözüme kavuşturabilir.

KAYNAKÇA

- Atabay, Ü. (2019). "ABD'nin Yeni Kürt Devleti Oyunu: Beluci Kürtler", <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/abd-nin-yeni-kurt-devleti-oyunu-beluci-kurtler> (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2019).
- Atmaca, M. (2012). "İran'daki Sünni Grupların Sosyal, Kültürel ve Dini Yapılanmaları ve Türkiye'nin Bu Gruplara Yönelik Politikaları", Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluklar Başkanlığı.
- BALUCH PEOPLE, <http://baluchpeople.org/> (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2019).
- ENCYCLOPEDIA BRITANNICA, <https://www.britannica.com/topic/Balochi-language> (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2019).
- EROL, M. S., (2012). "'Üçüncü İsrail': Belucistan", Milli Gazete.
- Hashmi, R. S., (2015). "Baloch Ethnicity: An analysis of the issue and conflict with state Rehana", *JRSP*, 52(1): 57-84.
- Hoshang, N. (2015). "Sunni Militants in Iran: Activities, Ideological Sources and Political Strategies", *International Research Journal of Social Sciences*, 4(3): 79-87.
- INTERNATIONAL FEDERATION FOR HUMAN RIGHTS. (2010). The Hidden Side of Iran: Discrimination against ethnic and religious minorities, (Erişim Tarihi: Mayıs 9, 2019).
- Javaid, U. & Jahangir, J. (2015). "Balochistan: A Key Factor in Global Politics". *South Asian Studies*, 30(2): 91-105.
- Kazemzadeh, A. & Hessari, F.A. (2009). "A case study of sustainable development in the Sistan-Balochistan province of Iran", Tahran: Materials and Energy Research Center.
- Kokaislova, P. (2012). "Ethnic Identity of The Baloch People". *Central Asia and The Caucasus*, 13(3): 45-55.
- Manzoor, A. & Khan, G. (2017). "The History of Baloch and Balochistan: A Critical Appraisal", *South Asian Studies*, 32(1): 39-52.
- Mazhar, M. S., Javaid, U. (2012). "Balochistan (From Strategic Significance to US Involvement)", *Journal of Political Studies*, 19(1): 113-127.
- Nematiniya, A.; Karimzadeh, B. & Karimzadeh, B. (2013). "Development and Modernity in Balochistan, Iran: A Sociological Analysis of Distinct Identity". *Radix International Journal of Research in Social Sciences*, 2(8).
- Özkartal, F. (2016). "İran'ın Terör Sorunu: Cundullah", <https://www.ilimvemedeniyyet.com/iranin-teror-sorunu-cundullah.html> (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2019).
- Rehman, Z.U. (2014). "The Baluch insurgency: linking Iran to Pakistan", NOREF Report.

- REVOLY, "Baloch People", <https://www.revolvy.com/page/Baloch-people> (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2019).
- Robertson, B. (2015). "National Fabric Iran's Ethnic Minority". Small Media.
- Saraçlı, M. (2011). "İran'da Azınlıklar", (Ed. Türel Yılmaz), Ortadoğu Siyasetinde İran, Barış Kitap, Ankara.
- SHODHGANGA. "The Future of Baloch Politics Under The Islamic Republic of Iran", https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/3809/13/13_chapter%206.pdf (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2019).
- SHODHGANGA. "The Socio-Economic Profile of The Baloch in Iran", http://shodhganga.inflibnet.ac.in/jspui/bitstream/10603/151498/11/08_chapter%202.pdf (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2019).
- Qureshi, M. N., <https://islamansiklopedisi.org.tr/belucistan> (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2019).
- Temizel, A. (2016). "İran'da Hayatın Zorlaştığı Yer: Sistan ve Beluçistan", İRAM <https://iramcenter.org/iran-da-hayatin-zorlastigi-yer-sistan-ve-belucistan/> (Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019).
- Tüysüzoğlu, G. (2011). "Toplumsal Kimliğe Dayalı Güvenikleştirmelerin Siyasal Sorunlar Bağlamında İrdelenmesi: Belucistan Örneği", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (21): 39-87.
- Tüysüzoğlu, G. (2013). "Kürt ve Beluci Ulusçuluklarının Benzeşen ve Ayrışan Yönleri", Ortadoğu Yıllığı.
- Yeğin, A. (2013). "İran Siyasetini Anlama Kılavuzu", SETA, Ankara.
- Zainudini, M. A., Marriot, M.J., Mirjat, M.S. & Chandio, A.S. (2011). "Establishing Intensity Duration Frequency Curves For Sistan and Balochistan Provinces of Iran", *Pak. J. Agri., Agril. Engg., Vet. Sci.*, 27(2): 115-124.
- Zambelis, C. (2006). "Violence and Rebellion in Iranian Balochistan. 4. Terrorism Monitor", <https://jamestown.org/program/violence-and-rebellion-in-iranian-balochistan/> (Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019).